การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน โดย ศาสตราจารย์ ดร. สุวิมล ว่องวาณิช สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 14 พ.ศ. 2553 จำนวน 222 หน้า

เล็ก พงษ์สมัครไทย*

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ การวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในชั้นเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว นำผลไปใช้ได้ทันที และสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตนเองให้ทั้งตนเองและกลุ่มเพื่อนร่วมงานในโรงเรียนได้มีโอกาสวิพากษ์ อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวทางที่ได้ปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทั้งของครูและผู้เรียน

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (classroom action research - CAR) ซึ่งในบางครั้งอาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นที่คล้าย ๆ กันคือ

การวิจัยในชั้นเรียน (classroom research) เป็นการใช้คำที่บ่งบอกถึงสถานที่วิจัยว่าเกิดขึ้นในชั้นเรียน และเป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน

การวิจัยปฏิบัติการ (action research) ซึ่งเป็นคำกว้าง ๆ ถ้าผู้เขียนต้องการให้ทราบว่าเป็นการวิจัยในบริบททางการศึกษาก็จะเรียกว่าการวิจัยปฏิบัติการทางการศึกษา (action research in education or educational action research)

การวิจัยของครูหรือการวิจัยโดยครู (teacher research or teacher-research) เป็นคำที่บ่งบอกว่าครูเป็นผู้วิจัยซึ่งเรียกว่า “ครูนักวิจัย”

Selfreflective enquiry เป็นคำที่บ่งบอกถึงการแสวงหาความรู้โดยตัวครูเองเป็นผู้สะท้อนผล ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ และทำให้การวิจัยปฏิบัติการต่างไปจากการวิจัยทางวิชาการอื่น ๆ

ปัจจุบันประเทศไทยจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา ทำให้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหรือการวิจัยในชั้นเรียนมีความสำคัญมากขึ้น เพราะบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 เกี่ยวกับการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา กำหนดให้สถานศึกษา

*ผู้ช่วยอธิการบดีและเลขานุการสภาวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย บรรณาธิการผู้ช่วย วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

ต้องมีการรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาทุกปี และต้องพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกทุก 5 ปี นับเป็นแรงผลักดันให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ผู้บริหารและครูอาจารย์ต้องเร่งรัดพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอนที่นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

มาตรา 30 หมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา โดยเฉพาะกำหนดให้สถานศึกษามีหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ครูใช้ในการประเมินผลการทำงานของตนเอง และเป็นกระบวนการสืบเสาะค้นหาปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติงานการสอนเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บุคลากรทางการศึกษาโดยเฉพาะครูตื่นตัวทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหรือการวิจัยในชั้นเรียนกันมาก แต่กระบวนการเรียนการสอนของครูยังขาดประสิทธิภาพ ส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีคุณลักษณะที่ไม่เป็นไปตามที่สังคมพึงประสงค์ การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูยังไม่เชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนแต่การวิจัยของครูเป็นการวิจัยแบบแยกส่วน ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงไม่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนได้และส่งผลถึงคุณภาพที่ตกต่ำลงของการศึกษาไทยทั้งระบบ

สาเหตุประการสำคัญที่ครูทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนไม่เป็น ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเนื่องจากหลักสูตรผลิตครูระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศของไทยในขณะนี้เป็นหลักสูตรที่เน้น**ศาสตร์ของการสอน** แต่ไม่มี**ศาสตร์ของการวิจัย** ในชั้นปีที่สี่ของหลักสูตรทุกแห่งจะมีวิชาการวิจัยทางการศึกษาซึ่งก็เป็นการวิจัยทางวิชาการ (academic research) ไม่ใช่การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน และภาระหน้าที่และบทบาทของครูที่ผ่านมาจะทำหน้าที่สอนเป็นส่วนใหญ่ไม่ได้ทำวิจัยกันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อแรกที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศใช้ ครูและบุคลากรทางการศึกษาตื่นตัวในการที่จะทำวิจัยกันมาก และมีการอบรมวิจัยในชั้นเรียนกันอย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง แต่ก็เป็นการอบรมในประเด็นของการจะทำวิจัยทางวิชาการมากกว่าจะมุ่งเน้นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนซึ่งอาจเกิดจากความเข้าใจผิดหรือเกิดจากความถนัดในการทำวิจัยทางวิชาการของผู้จัดอบรมและวิทยากร

การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูในขณะนี้จึงยังมีลักษณะที่หลงทิศหลงทางและต้องปรับปรุงหลายประการ ได้แก่

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยของครูยังไม่เพียงพอ

2. ครูสนใจทำวิจัยในลักษณะของการทำวิจัยทางวิชาการหรือการวิจัยแบบเป็นทางการ (formal research) กันมาก และโดยที่การทำวิจัยทางวิชาการจำเป็นต้องใช้ความรู้ทางการวิจัย การปริทัศน์เอกสารหรือการศึกษาเอกสารและงานวิจัย

ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้เวลาและความรู้มาก เพื่อให้กรอบความคิดของการวิจัยมีความหนักแน่นและการออกแบบการวิจัยสมเหตุสมผล แต่ภาระงานประจำของครูมีมากไม่เอื้ออำนวยต่อการทำวิจัยทางวิชาการ ทำให้เกิดการวานหรือว่าจ้างให้ผู้อื่นทำงานในส่วนนี้แทน ทำให้ครูขาดการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง ผลการวิจัยไม่เชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนการสอนประจำวันของครู ครูไม่สามารถนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนได้จริง

3. ครูทำวิจัยอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่ต่อเนื่องทั้งนี้เพราะกระบวนการวิจัยทางวิชาการเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างยาก ทำให้ครูผู้ทำวิจัยเกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ เมื่อทำวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งเสร็จสิ้นแล้วและได้นำการวิจัยนั้นไปเป็นผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะหรือประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปีเพื่อความดีความชอบแล้วก็จะเลิกไม่ทำวิจัยต่อไป ในลักษณะเช่นนี้งานวิจัยของครูจะไม่มีส่วนในการพัฒนาผู้เรียนแต่ประการใด

4. ปัญหาในการวิจัยหรือหัวข้อการวิจัยของครูเป็นการเลียนแบบหรือลอกเลียนการวิจัยทางวิชาการไม่ได้เป็นปัญหาหรือหัวข้อของการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนเอง ครูจึงไม่สามารถนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาของตนเองได้

5. งานวิจัยของครูเป็นงานวิจัยที่ใช้เวลานานมาก ปัญหาในการวิจัยจึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต ครูจึงไม่สามารถใช้ผลการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอนในชั้นเรียนปัจจุบันของตนเองได้

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ของศาสตราจารย์ ดร. สุวิมล ว่องวาณิช คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหนังสือที่จะทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหรือการวิจัยในชั้นเรียน เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วย

แนวคิดและหลักการของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ความเป็นมา ความหมายและลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ ความหมายลักษณะสำคัญ ความสำคัญและความจำเป็นของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ข้อจำกัดของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เปรียบเทียบลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนกับการวิจัยเชิงวิชาการ

รูปแบบของการวิจัยปฏิบัติการ รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis และ Zuber – Skerritt รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Calhoun รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการจากการสังเคราะห์ของนงลักษณ์ วิรัชชัย

ขั้นตอนการทำวิจัยปฏิบัติการ วงจรการวิจัยปฏิบัติการ ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินผลภายในและการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ขอเสนอแนะในการวางแผนการทำวิจัยปฏิบัติการ

การวางแผนการวิจัย การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน การตั้งคำถามการวิจัย การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา การกำหนดรูปแบบการวิจัย การออกแบบการวิจัย การเตรียมแผนสู่การปฏิบัติ

การเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูล แหล่งข้อมูล เทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะของข้อมูล แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล การสะท้อนผลกลับ

การนำเสนอรายงานผลการวิจัย รูปแบบการรายงานผลการวิจัยแบบไม่เป็นทางการ รูปแบบการรายงานผลการวิจัยแบบเป็นทางการ ข้อบกพร่องที่พบบ่อยในงานวิจัยของครู

การเขียนโครงการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน หัวข้อที่จำเป็นในโครงการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

การประเมินและพัฒนาคุณภาพการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ปัญหาของการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ความตรงของงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน การประเมินคุณภาพงานวิจัยปฏิบัติการ

การสังเคราะห์ผลงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน วิธีการสังเคราะห์ ขั้นตอนของการสังเคราะห์การวิจัยด้วยวิธีเชิงปริมาณ ขั้นตอนของการวิเคราะห์การวิจัยด้วยวิธีเชิงบรรยาย การใช้ประโยชน์จากผลการสังเคราะห์งานวิจัย

ตัวอย่างงานวิจัยและแนวทางพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ตัวอย่างงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูไทย ตัวอย่างงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของต่างประเทศ ตัวอย่างโมเดลการทำวิจัยปฏิบัติการแบบร่วมมือ การทำวิจัยปฏิบัติการแบบทั่วทั้งโรงเรียน แนวทางการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน พร้อมภาคผนวกคือแนวการตอบกิจกรรมท้ายบท มโนทัศน์เกี่ยวกับตัวแปรในการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ของศาสตราจารย์ ดร. สุวิมล ว่องวาณิช เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ความเข้าใจและหลักการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนที่ครอบคลุมกระบวนการวิจัยครบถ้วนทุกขั้นตอนซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนของครู และสามารถนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูและพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมไทย และสังคมโลก ศาสตราจารย์ ดร. สุวิมล ว่องวาณิช ผู้เขียนได้เสนอแนวทางใหม่สำหรับการวิจัยของครูคือการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนดังต่อไปนี้

1. การให้คำนิยามของคำว่า “การวิจัย” ใหม่ ด้วยเหตุที่ข้อจำกัดของครูเกี่ยวกับเวลา ภาระการสอนและภาระงานอื่น ๆ ทำให้ครูไม่สามารถทำวิจัยได้ หรือทำได้แต่ไม่มีคุณภาพและไม่เชื่อมโยงกับปัญหาในกระบวนการเรียนการสอน ดังนั้นจึงต้องมีการนิยามคำว่า “การวิจัย” ใหม่ว่า “งานวิจัยของครูหมายถึงครูทำวิจัยเกี่ยวกับการสอน” (teacher-research means teacher researching teaching)

2. การวิจัยที่เน้นกระบวนการปฏิบัติการ การวิจัยสามารถนิยามว่าเป็นกระบวนการที่เน้นการปฏิบัติงาน การวิจัยเป็นกระบวนการที่ต้องมีการสืบสอบค้นหาวิธีการภายใต้กรอบการทำงานที่มีหลักเกณฑ์ทางวิชาการ จึงต้องมีการทำวิจัยใน

รูปแบบที่เป็นกระบวนการที่เน้นการปฏิบัติงาน

3. ครูต้องพัฒนาศาสตร์แห่งการสอนด้วยตนเอง ครูโดยทั่วไปไม่คิดว่าตนเองเป็นผู้สร้างความรู้ แต่คิดว่าตนเองเป็นผู้ใช้ความรู้ที่ผู้อื่นค้นพบไปถ่ายทอดต่อในห้องเรียน ทำให้ครูไม่ใช้วิธีการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นระบบด้วยตนเอง การปฏิรูปครูจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวความคิดให้ครูเห็นความสำคัญของการพัฒนาศาสตร์ด้านการสอนของตนเอง อันเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครูและการศึกษาของชาติ

4. การสืบค้นหาความรู้อันเป็นฐานการทำวิจัยของครู ครูต้องเข้าใจว่าพื้นฐานการทำวิจัยมาจากการตั้งข้อสงสัย การตั้งคำถาม การตั้งข้อสังเกตและการสืบค้นข้อมูลที่เป็นระบบ การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูต้องเริ่มต้นที่การวิเคราะห์สภาพที่เกิดขึ้นจริงในห้องเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การตั้งคำถามในการวิจัย และแสวงหาคำตอบด้วยกระบวนการที่ปฏิบัติจริงตามขั้นตอนของการวิจัย

5. การประกาศต่อสาธารณชนให้รับทราบถึงศาสตร์แห่งการสอน ครูนักวิจัยจำเป็นต้องสำรวจวิธีการใหม่ ๆ ถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากการวิจัยของครู และประกาศให้สาธารณชนรับทราบ เพื่อให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาวิชาชีพครูของครูนักวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ของศาสตราจารย์ ดร. สุวิมล ว่องวาณิช เป็นหนังสือที่มีประโยชน์นานัปประการต่อผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ ครู และวงการศึกษาของชาติ

ครูสามารถทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนได้อย่างถูกหลักการ งานวิจัยของครูไม่หลงทางไปทำวิจัยทางวิชาการ หรือการวิจัยตามรูปแบบที่เป็นงานวิจัยขนาดใหญ่ มีกระบวนการวิจัยและค่าสถิติที่ซับซ้อน และใช้เวลาวิจัยยาวนานเกินไป แต่การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนที่ครูทำตามที่ผู้เขียนแนะนำจะนำไปใช้แก้ไขปัญหาของครูได้ในการเรียนการสอนจริง

ผู้บริหารการศึกษาจะเข้าใจในผลงานการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครู เป็นประโยชน์ต่อการอนุมัติการทำวิจัย การของบประมาณหรือการสนับสนุนด้านต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู

เนื้อหาความรู้ในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเล่มนี้เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในวงกว้าง เป็นการขยายพรมแดนแห่งความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูถูกหลักการ ใช้ได้จริงในกระบวนการเรียนการสอนของครู ครูสามารถนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอันส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาของชาติโดยรวม